

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ลิเกมหาชาติทรงเครื่องในบริบทวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและพรรณนาตามที่ได้ศึกษาวิจัยจากกลุ่มผู้เป็นเชื้อสายที่แสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องและผู้แสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องด้วยความชื่นชอบในเขตอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ผู้ที่เป็นนักดนตรีประจำคณะลิเกมหาชาติทรงเครื่อง ผู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือพระสงฆ์ และกลุ่มประชาชนหรือเยาวชนที่ติดตามชมลิเกมหาชาติทรงเครื่อง โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) เพื่อศึกษาวิวัฒนาการลิเกมหาชาติทรงเครื่องในบริบทวัฒนธรรมไทยภาคใต้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมลิเกมหาชาติทรงเครื่องในบริบทวัฒนธรรมไทยภาคใต้ จากเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับลิเกมหาชาติทรงเครื่อง โดยใช้การสัมภาษณ์และนำองค์ความรู้ที่ได้ไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับลิเกมหาชาติทรงเครื่องในบริบทวัฒนธรรมไทยภาคใต้ โดยการสัมภาษณ์จากผู้แสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่อง นักดนตรีประจำคณะลิเกมหาชาติทรงเครื่อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกลุ่มประชาชนทั่วไปที่ติดตามชมลิเกมหาชาติทรงเครื่อง เพื่อศึกษาว่าลิเกมหาชาติทรงเครื่องในบริบทวัฒนธรรมไทยภาคใต้เป็นอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นประวัติลิเกมหาชาติทรงเครื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมลิเกมหาชาติทรงเครื่อง แล้วสรุปผลออกมา เกี่ยวกับลิเกมหาชาติทรงเครื่องในบริบทวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ซึ่งผลการศึกษาศึกษาสามารถสรุปออกมาได้ดังนี้

ประวัติลิเกมหาชาติทรงเครื่อง

ลิเกมหาชาติทรงเครื่อง ได้รับการถ่ายทอดมาจากลิเกต้นฉบับเดิมคือ ลิเกแม่พรมซึ่งเป็นลิเกท้องถิ่นมาจากจังหวัดเพชรบุรี ลิเกเป็นของภาคกลาง หลังจากนั้นมากำเนิดเป็นลิเกในภาคใต้ ณ หลุมฝังศพท่านสุตะต่าน สุโลมาน เนื่องจากลิเกไม่ได้เป็นของไทยมาตั้งแต่แรก เดิมเป็นของศาสนาอิสลาม พัฒนามาจากการสวด “ดัจเก” หลังจากนั้นก็ได้ดัดแปลงมาเป็นลิเกมหาชาติทรงเครื่อง โดยการฝึกสอนของลิเกแม่พรม ฝึกสอนศิษย์ คือ นายดำ นายแก้ว นายทิ้ง และนายแจ้ ซึ่งสถานที่ที่สอนคือ ที่บ้านโคกราม ตำบลบ้านใหม่ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และสาเหตุที่ลิเกได้กลายมาเป็นลิเกมหาชาติทรงเครื่องเนื่องจาก สมัยก่อนการเทศน์มหาชาติในเรื่องเวสสันดรชาดก มีแต่การเทศน์โดยทิดเลิศไม่ใช่พระเป็นผู้เทศน์ บังเอิญวัดราษฎร์บำรุง ได้ติดต่อลิเกไปแสดงในเรื่องมหาชาติ โดยแสดงสลับกับนักเทศน์ ลิเกมหาชาติทรงเครื่องก็เลยกำเนิด ณ ที่วัดราษฎร์บำรุง

ตั้งแต่บัดนั้น และลิเกก็แสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องเรื่อยมา จะเห็นได้ว่าในสมัยนั้นลิเกแสดงโดยผู้ชายล้วนไม่มีผู้หญิง เพราะฉะนั้นตัวละครที่เป็นผู้หญิงผู้ชายจะต้องแต่งตัวเป็นผู้หญิงแสดง แล้วก็เกิดเหตุการณ์ทำให้เข้าใจผิดกับการที่ผู้ชายแต่งตัวเป็นผู้หญิงแสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่อง ตำรวจเข้าใจผิดคิดว่าผู้ที่แต่งตัวเป็นผู้หญิงนั้นเป็นโจรปลอมตัวเพื่อจะปล้นชาวบ้าน เพราะในสมัยนั้นมีโจรชุกชุมมาก เมื่อเรื่องทราบถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา จึงมีคำสั่งให้ลิเกมหาชาติทรงเครื่องต้องแสดงโดยชายจริงหญิงแท้ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา อาจารย์แจ้ง แสงอำไพ จึงเป็นผู้ฝึกสอนลิเกมหาชาติทรงเครื่องให้เป็นชายจริงหญิงแท้ และแสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องในเรื่องเวสสันดรชาดก ซึ่งมีทั้งหมด 13 กัณฑ์ ตั้งแต่บัดนั้นจนถึงปัจจุบัน

วิวัฒนาการของลิเกมหาชาติทรงเครื่อง

วิวัฒนาการของลิเกมหาชาติทรงเครื่องนั้น อดีตลิเกมหาชาติทรงเครื่องจะแสดงสลับกับพระเทศน์กัณฑ์ต่อกัน คือ พระเทศน์ 1 กัณฑ์ ลิเกก็แสดง 1 กัณฑ์ และพระก็เทศน์นานเสียเวลาไปกับการเทศน์ของพระมากกว่า ทำให้ลิเกแสดงไม่จบทั้ง 13 กัณฑ์เพราะหมดเวลาเสียก่อน แต่ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนทั้งวิธีการเทศน์ของพระและการแสดงของลิเก คือ พระเทศน์ครั้งละประมาณ 3 – 4 กัณฑ์ และลิเกก็แสดงตามจำนวนกัณฑ์ที่พระเทศน์ โดยแบ่งเวลาการเทศน์ของพระและการแสดงของลิเกเป็นช่วง ๆ อาทิเช่น พระเทศน์ตอนเช้า ลิเกก็แสดงตอนบ่าย และพระเทศน์ตอนเย็น ลิเกก็แสดงตอนค่ำ ทำให้ไม่เสียเวลาผู้ชมก็สามารถชมลิเกได้อย่างต่อเนื่องไม่เบื่อหน่ายอีกด้วย

สมัยก่อนเครื่องแต่งกายของผู้แสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องนั้น ใช้เป็นเสื้อร้อยด้วยลูกปัดใส่พอดีกับผู้แสดง ตัวตลกก็ไม่ต้องใส่เสื้อนุ่งแต่กางเกง แต่ปัจจุบันการแต่งกายของลิเกมหาชาติทรงเครื่องมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย มีเสื้อผ้าที่ประดับด้วยเพชร คริสตัล ลูกหุหุราและสวยงามมากขึ้น ผู้ชมดูแล้วเจริญหูเจริญตามากขึ้น

สำหรับเนื้อเรื่องในการแสดงของลิเกมหาชาติทรงเครื่อง ก็ยังคงแสดงเรื่องเวสสันดรชาดกมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่เปลี่ยนแปลง อดีตลิเกแสดงไปตามบทบาทไม่ได้สอดแทรกบทตลกเข้าไป เนื้อเรื่องเป็นอย่างไรก็แสดงไปตามนั้น แต่ปัจจุบันได้มีการสอดแทรกบทบาทของตัวแสดงให้มากขึ้น แทรกบทตลกให้ผู้ชมดูแล้วขบขัน ทำให้ผู้ไม่เบื่อหน่ายต่อการชมลิเกมหาชาติทรงเครื่อง มีหน้าซ้ำยังชื่นชอบและต้องการชมลิเกมหาชาติทรงเครื่องอีกถ้ามีโอกาสในครั้งต่อไป

ส่วนหน้าที่ทางสังคมของลิเกมหาชาติทรงเครื่องนั้น ลิเกมหาชาติทรงเครื่องมีหน้าที่ทางด้านพิธีกรรมและความบันเทิง ซึ่งหน้าที่ทางด้านพิธีกรรมนั้น มีพิธีกรรมการแก้บน จะทำขึ้นเมื่อมีการบนสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สมความปรารถนา เมื่อได้ดั่งนั้นแล้วก็จะนำลิเกมาแสดง ลิเกก็จะแสดงและทำพิธีแก้บนให้ สำหรับพิธีกรรมทางศาสนา ก็คือมีการเทศน์มหาชาติทรงเครื่องของพระ

และมีลิเกแสดงให้ผู้ชมดูตามลำดับขั้นตอนพิธีกรรมทางศาสนาที่จัดไว้ และลิเกมหาชาติทรงเครื่องยังทำหน้าที่ให้ความบันเทิง สร้างความครื้นเครงแก่ผู้ชมที่มาชมลิเกมหาชาติทรงเครื่องอีกด้วย

ลิเกมหาชาติทรงเครื่องในบริบทของการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาลิเกมหาชาติทรงเครื่องในบริบทของวัฒนธรรมไทยภาคใต้ พบว่า ในแง่ของบริบทของการเปลี่ยนแปลงของลิเกมหาชาติทรงเครื่อง พบว่า ในอดีตลิเกมหาชาติทรงเครื่องเป็นการแสดงที่มีผู้คนชื่นชอบ เนื่องจากยังไม่มีการแสดงประเภทอื่นเข้ามามีบทบาทในสังคมมากนัก ลิเกมหาชาติทรงเครื่องจึงมีความรุ่งเรืองเฟื่องฟูในสมัยนั้น แต่เมื่อมีสิ่งบันเทิงอย่างอื่นเข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น ทำให้ผู้แสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องต้องมีการปรับตัวเพื่อการอยู่รอด ไม่ว่าจะเป็นด้านการแสดง หรือแม้กระทั่งด้านการแต่งกายก็ตาม ในการแสดงจำเป็นต้องมีการสอดแทรกบทตลกให้มีความขบขันมากขึ้น เพื่อเป็นการดึงดูดคนดูให้มาชมลิเกมากกว่าไปชมการแสดงอย่างอื่น ด้านของการแต่งกาย จำเป็นต้องมีการปรับแต่งเครื่องแต่งกายให้ดูสวยงามและทันตามยุคตามสมัยมากขึ้น เพื่อให้ผู้ชมดูแล้วสบายตา

ดังนั้น ในการเปลี่ยนแปลงของสังคมและรสนิยมของคนดู ทำให้ผู้แสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่อง ต้องมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นอยู่ตลอดเวลา เพื่อความอยู่รอดของลิเกมหาชาติทรงเครื่องเอง มิฉะนั้นแล้ว อาจจะไม่มียุชมลิเกมหาชาติทรงเครื่องอีกก็เป็นได้ แล้วลิเกมหาชาติทรงเครื่องก็จะสูญสลายไปในที่สุด

สภาพปัญหาของลิเกมหาชาติทรงเครื่อง

จากการศึกษาสภาพปัญหาของลิเกมหาชาติทรงเครื่อง ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า ลิเกมหาชาติทรงเครื่องในปัจจุบันประสบกับปัญหา 3 ด้านด้วยกันคือ

1. **ปัญหาด้านความนิยมของคนดู** คือ สมัยปัจจุบันมหรสพที่ให้ความบันเทิงด้านอื่นเข้ามามีบทบาทในสังคมมากมาย อาทิเช่น หนังตะลุง มโนราห์ วงดนตรีลูกทุ่ง เป็นต้น ซึ่งการแสดงและเหล่านี้ให้ความบันเทิงเร้าใจ ทำให้คนดูมีทางเลือกในการเลือกดูเลือกชม และความนิยมของคนดูในสมัยปัจจุบันชอบความบันเทิงเหล่านั้นมากกว่า แต่ลิเกมหาชาติทรงเครื่องแสดงในเรื่องพระเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระธรรมพระศาสนา ไม่สามารถดัดแปลงให้มีความบันเทิงที่เร้าใจได้ จะทำได้ก็เพียงแค่แทรกบทตลกเข้าไปให้มีฮาเฮฮาบ้างแต่ก็ไม่ได้ไม่มากนัก ทำให้คนดูอาจจะเบื่อหน่ายได้ในบางช่วงบางตอน และอีกประการหนึ่งคือคนดูมีสิทธิที่จะเลือกดูอะไรก็ได้ที่ให้ความบันเทิงความสนุกสนานแก่คนดู ดังนั้นความนิยมของคนดูที่ดูลิเกมหาชาติทรงเครื่องหัน

ไปนิยมชมชอบที่ให้ความบันเทิงสนุกสนานอย่างอื่นแทน เพราะให้ความบันเทิงใจมากกว่าดูลิเกมหาชาติทรงเครื่อง

2. **ปัญหาด้านการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่** ปัจจุบันเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น สื่อต่าง ๆ มีหลายประเภท โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วีซีดี เป็นต้น ซึ่งสื่อเหล่านี้ได้ผลิตความบันเทิงที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของคนดูเป็นอย่างมาก ชนิดเรียกว่าขาดไม่ได้ จำเป็นต้องมีเพื่อความบันเทิงใจ อย่างเช่น ภาพยนตร์ ละครทีวี ซึ่งคนดูติดใจ เมื่อถึงเวลาต้องดูให้ได้เพื่อจะได้ติดตามความคืบหน้าของละคร ซึ่งสามารถนั่งดูนอนดูที่บ้านได้โดยไม่ต้องออกไปนอกบ้านให้เสียเวลา ลิเกมหาชาติทรงเครื่องส่วนใหญ่จะแสดงตอนกลางคืน และสถานที่แสดงคือลานวัด ผู้ชมที่ต้องการชมลิเกมหาชาติทรงเครื่องอาจมีบ้านอยู่ไกลจากวัดจึงไม่สามารถเดินทางไปดูลิเกได้ จึงนอนดูหนังดูละครที่บ้านดีกว่า จะเห็นได้ว่าการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่เหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญอีกอย่างหนึ่งของลิเกมหาชาติทรงเครื่องในปัจจุบันเช่นกัน

3. **ปัญหาด้านการสืบทอด** ผู้วิจัยได้สรุปปัญหาด้านการสืบทอดลิเกมหาชาติทรงเครื่องคือ ปัจจุบันผู้ที่แสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องที่ยังคงแสดงอยู่ทุกวันนี้ นับวันมีแต่จะแก่เฒ่าลงทุกวัน บางคนสภาพร่างกายไม่แข็งแรง มีปัญหาเรื่องสุขภาพบ้าง ถึงแก่กรรมด้วยความชราบ้าง ทำให้บุคลากรที่แสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องลดน้อยลงไปทุกที และเด็กสมัยใหม่ไม่สนใจที่จะสืบทอดแม้กระทั่งลูกหลานของผู้ที่เป็นเชื้อสายลิเกมหาชาติทรงเครื่องเองก็ไม่ค่อยสนใจที่รักษาไว้ บางคนใจรักอยากจะทำแต่ไม่มีพรสวรรค์ในการแสดงในด้านนี้ทำให้ท้อต่อการฝึกหัดและเลิกกันไป ในที่สุด ทำให้ขาดบุคลากรที่จะสืบทอดการแสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่อง อาจทำให้ลิเกมหาชาติทรงเครื่องสูญหายไปจากสังคมและบริบทวัฒนธรรมไทยภาคใต้ได้ในอนาคต

แนวทางการส่งเสริมลิเกมหาชาติทรงเครื่อง

จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมลิเกมหาชาติทรงเครื่อง ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่าแนวทางการส่งเสริมลิเกมหาชาติทรงเครื่อง คือต้องจัดหลักสูตรการเรียนการสอนการแสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องบรรจุไว้ในหลักสูตรของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานและหลักสูตรระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัย เปิดรับสมัครฝึกสอนเด็ก เยาวชน ผู้ที่สนใจและตั้งใจที่จะแสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องอย่างจริงจัง มาฝึกสอนและแสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่อง เพื่อที่จะสืบทอดการแสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องสืบทอดไป สภาวัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการแสดงลิเกมหาชาติทรงเครื่องให้คงอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมไทยภาคใต้ โดยไม่สูญหายไปจากสังคมปัจจุบัน

ดังนั้น ลิเกมหาชชาติทรงเครื่อง จึงมีคุณค่าทำให้ผู้ดูได้มีความรู้เกี่ยวกับชาดก เรื่องพระเวสสันดร ซึ่งเป็นการแสดงเกี่ยวกับประวัติชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า อีกทั้งการชมลิเกมหาชชาติทรงเครื่อง เป็นการชมการแสดงพื้นบ้านอีกชนิดหนึ่งที่อยู่ในวัฒนธรรมไทยภาคใต้ยาวนาน ถึงแม้ว่าลิเกมหาชชาติทรงเครื่องจะไม่ค่อยเป็นที่นิยมของคนสมัยใหม่สักเท่าไรนัก แต่ก็ยังมีคุณค่าทางสังคม และจิตใจของคนเฒ่าคนแก่อยู่ เพราะนอกจากลิเกมหาชชาติทรงเครื่องจะเป็นการแสดงที่ให้ความบันเทิงทางด้านจิตใจแล้ว ยังเป็นการทำบุญร่วมกันกับผู้แสดงอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง ลิเกมหาชชาติทรงเครื่องในบริบทวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1.1 ควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ลิเกมหาชชาติทรงเครื่องให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญ คุณค่า และมีบทบาทอยู่ในสังคมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ต่อไป
- 1.2 ภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนด้านต่าง ๆ แก่ลิเกมหาชชาติทรงเครื่อง เพื่อให้คงอยู่คู่วัฒนธรรมไทยภาคใต้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การที่ลิเกมหาชชาติทรงเครื่องจะสามารถอยู่ต่อไปได้ในสังคมและวัฒนธรรมไทยภาคใต้นั้น ก็ต้องมีการสืบทอดโดยลูกหลานหรือชนรุ่นต่อ ๆ ไปเพื่อไม่ให้ลิเกมหาชชาติทรงเครื่องสูญสลายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่า ๆ หากผู้สืบทอดลิเกมหาชชาติทรงเครื่องในปัจจุบันไม่สรรหาผู้สืบทอดตัวแสดงต่อไปได้ ลิเกมหาชชาติทรงเครื่องก็อาจจะสูญหายไปจากวัฒนธรรมไทยภาคใต้ได้ ดังนั้นสมาชิกผู้ชำนาญการแสดงลิเกมหาชชาติทรงเครื่องในขณะ จำเป็นต้องช่วยกันฝึกสอนและ สรรหาผู้ที่ชื่นชอบและมีพรสวรรค์ในการแสดงนี้ มาฝึกสอนให้เกิดความชำนาญสามารถแสดงได้ และพร้อมที่จะเป็นผู้สืบทอดลิเกมหาชชาติทรงเครื่องต่อไปได้ในอนาคต

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 3.1 ควรศึกษาการดำรงอยู่ของลิเกมหาชชาติทรงเครื่องในวัฒนธรรมไทยภาคใต้ว่าเป็นเช่นไร และยังคงอยู่ในสังคมได้อีกนานเพียงใด เพื่อนำผลวิจัยที่ได้ไปพัฒนาลิเกมหาชชาติทรงเครื่องให้อยู่คู่วัฒนธรรมไทยภาคใต้ได้
- 3.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับการสรรหาผู้สืบทอดลิเกมหาชชาติทรงเครื่องอย่างจริงจัง เนื่องจากลิเกมหาชชาติทรงเครื่องปัจจุบันนี้หาชมได้ยาก ไม่ใช่จะหาชมที่ไหนก็ได้ เพราะถ้าหากว่าไม่มีผู้ติดต่อให้ไปแสดงลิเกก็จะไม่แสดง การที่ลิเกจะแสดงได้ก็ต้องมีการจัดงานมหาชาติทรงเครื่องเท่านั้น